

45 . Mangalia | Județ: Constanța | Punct: Movila Documaci | Anul: 2019

Anul: 2019

Cod RAN: 60491.01

Perioade: Antichitate, Evul Mediu

Epoci: Epoca greacă, Epoca elenistică, Epoca romană târzie, Epoca migrațiilor

Categorii sit: Religios, ritual și funerar

Autori: Tomasz Bochnak, Livia Buzoianu, Mihai Constantinescu, Valeriu Sîrbu, Călin Dan Ștefan, Maria Magdalena Ștefan, Alexandra Teodor, Mihai Ionescu, Valentina Cetean, Florentina Marțiș

Instituții: Instytut Archeologii - Uniwersytet Rzeszow - Polonia, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Muzeul de Arheologie "Callatis", Mangalia, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Muzeul de Arheologie "Callatis", Mangalia, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București

Raport

Campania de săpături în punctul Movila Documaci, din primăvara și vara anului 2019, și cea de cercetări geofizice desfășurate în alți trei tumuli -nota 1- din apropierea Mangaliei, din toamna anului 2019, au încheiat etapa de cercetare finanțată prin proiectul UEFISCDI PN-III-P4-ID-PCE-2016-0621 „Explorarea interdisciplinară a peisajelor tumulare ale anticei Kallatida”, derulat prin Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București. Rezultatele studiilor din perioada 2017-2019, care au avut ca principal obiectiv documentarea ansamblului funerar elenistic Movila Documaci, au permis și integrarea documentației mai vechi realizate aici cu ocazia primelor săpături din 1993-1995, de o echipă condusă de Valeriu Georgescu. O prezentare sintetică monografică a fost pregătită anul acesta, în limba engleză, prin contribuția colectivă a celor implicați în proiect, cu termen de publicare 2020. Printre realizările notabile ale acestei etape de cercetare se află și documentarea printr-un studiu LIDAR a întregului teritoriu funerar ce poate fi pus în legătură cu Kallatis, între Vama Veche, Albești și Neptun.

Săpăturile arheologice din 2019 s-au derulat în următoarele puncte: a) Sectorul „Intrare”, unde s-au finalizat secțiunile S.1 și S.8, începute în anul anterior; b) Sectorul de Vest, unde s-au deschis secțiunile noi, S.10 și S.11 (însușind 86.1 mp).

Dintre rezultatele înregistrate în cadrul sectorului „Intrare” menționăm:

- Dromos-ul (coridorul de acces în camera funerară) din faza II, cel cu acoperiș în două ape și pereți interiori netencuiți, a fost construit pe o lungime inițială totală de cel puțin 13,8 m. Cele două faze ale dromos-ului însumează, astfel, 18,20 m (măsurat pe interior), cu aproape 8 m mai mult față de ceea ce se știa în urma săpăturilor din 1993-1995. Ușa de beton ce închide în prezent intrarea marchează doar limita până la care coridorul s-a păstrat în elevație completă, respectiv primii 9,8 m. Urmele arheologice pe baza cărora s-a dedus traseul zidurilor complet demantelate în perioada secolelor IV-VI p. Chr. sunt reprezentate (în S.8) de bazele celor două șanțuri, în care au fost fixați pereții laterali, săpate într-un depozit anterior amenajat, precum și de un pavaj de lespezi de calcar în extremitatea nordică a coridorului.

- Coridorul s-ar fi legat, la această lungime, direct la zidul de incintă al movilei (krepis). Dacă luăm în considerare forma acestei incinte, pe baza cercetărilor geofizice și săpăturilor (din sectorul de vest și nord), ca fiind aproximată de un cerc ideal cu diametrul de 52,8 m și centrul situat la cca. 0,50 m ESE de centrul soclului, lespezile ar fi putut reprezenta o parte a unui pavaj exterior, similar celui documentat în S.3. În acest caz, coridorul nu ar fi măsurat decât 17,50 m lungime. Un cerc ideal cu aceste referințe spațiale nu ar include, însă, segmentul de SE al incinte, așa cum a fost el pus în evidență de cercetările geofizice. Acesta rămâne în exteriorul traseului circular ideal. Fără săpături în acest sector, cel mai afectat de intervenții

distructive moderne, dar și posibil rezultat al unei etape de clădire secundară a movilei, nu putem, pentru moment, înțelege care este explicația pentru această nepotrivire. Dacă considerăm forma adevărată a incintei o elipsă, cu razele 26,4 m (E-V) și 27,4 m (N-S) și centrul la 1,20 m SE de centrul soclului, pavaul ar fi reprezentat podeaua coridorului. Modul în care umplutura secundară, cu materiale rezultate în urma activităților de demantelare, coboară oblic spre est, chiar peste aceste lespezi, este un indiciu suplimentar că suntem aproape de marginea movilei.

- Lespezile au fost lucrate din calcar fin, au forme poligonale, neregulate, dar sunt îngrijit potrivite cu dimensiunea mai mare (între 60 și 80 cm) în lungul axei N-S, perpendicular pe pereții coridorului. Nivelul de călcare pe aceste lespezi este de 43,74 m (elevație absolută calculată în raport cu Marea Neagră), față de 43,47 m cota de călcare în camera funerară. Diferența de nivel de sub 30 cm între camera funerară și capătul coridorului situat în apropierea intrării, înseamnă că accesul se făcea, practic, foarte aproape de nivelul de călcare exterior, nu prin coborâre în subteran.

- Săpătura realizată în S.1, în zona peretelui sudic al dromos-ului din faza II, unde mantaua s-a păstrat pe o grosime mai mare, a pus în evidență faptul că pereții dromos-ului au fost fixați într-un șanț săpat într-o succesiune de straturi de tip manta, anterior amenajate, precum și, parțial, în stratul de pământ negru folosit pentru a nivela baza movilei, strat identificat în toate sectoarele cercetate sub zonele ce au fost ocupate de manta sau de structuri adosate la aceasta. Blocurile de calcar prelucrate, de dimensiuni mai mari, au fost poziționate în șanț spre interiorul coridorului, în timp ce spațiul din spatele lor, din interiorul șanțului, a fost umplut cu piatră neprelucrată de dimensiuni diverse. Șanțul a măsurat 1,20 m lărgime și o adâncime de cca 0,90 m pentru peretele sudic.

- În dreptul secțiunii S.1, umplutura cu piatră a acestor două șanțuri de fundare pentru pereți a fost continuată de constructorii antici și pe lateralele coridorului, în ambele direcții, nord și sud, de ziduri scunde (între 0,60 și 1,10 m înălțime). Aceste ziduri au fost construite cu baza în trepte, cu capătul dinspre dromos mereu mai coborât. Se aseamănă unor straturi, dar clădite din piatră, ale celor două movile principale (monticuli) ridicate de o parte și de alta a intrării. Aceste ziduri de piatră seacă, sumar potrivite pe asize, încălecau și erau, la rândul lor, suprapuse de straturile oblice de sol cu caracteristici diferite din a căror succesiune a fost ridicată mantaua. Rolul acestor fragmente de zidărie pare să fi fost acela de a întări structura tumulară și de a asigura coeziunea straturilor de sol. Zidul ce susținea peretele nordic al coridorului se continua în partea sa superioară cu un adevărat pavaul de pietre, ce se arcuria peste o bună parte din movila de pământ aflată la nord (vezi raportul pentru campania din 2017).

- În cadrul straturilor de sol ce fixează fragmentele de ziduri aflate la sud de coridorul II din S.1 au fost identificate mai multe fragmente întregibile ale unei amfore elenistice cu urme de ardere secundară. Alte fragmente similare au fost găsite în 2017, într-o situație stratigrafică pandantă, în zidăria de susținere a peretelui nordic. Fără elemente care să indice o datare mai strânsă, amforele pot fi încadrate, în mod general, în secolul III a. Chr.

Dintre rezultatele înregistrate în cadrul sectorului „de Vest” menționăm:

- În S.11 am cercetat capătul nordic al deschiderii vestice a krepidei (Z.1), respectiv zidul Z.9 pandant zidului Z.2, cercetat în 2018, în S.5 și S.7. Acesta măsoară cca. 0,82-85 m grosime. A fost adosat pe interior zidului perimetral, fiind construit în aceeași tehnică cu acesta (cu pietre potrivite la față), respectiv pe același nivel de construcție (45,90 m elevație absolută). Dărâmtura sa a fost găsită spre sud, în spațiul liber, neacoperit de o manta clădită. Și acest zid a fost deformat de greutatea movilei exercitată dintr-o singură parte, coroborată cu lipsa susținerii pe cealaltă, fiind aplecat spre sud. În porțiunea cercetată s-a păstrat pe o înălțime de 0,50 m.

- Zidul krepis (Z.1), în S.11, a fost puternic afectat de nivelări și intervenții distructive petrecute în diferite perioade, inclusiv recent. S-a mai păstrat pe înălțimea a doar trei asize (max. 40 cm). În fața sa, la 0,90 m spre exterior, a fost dublat de o adâncitură cu profil rectangular și fund plat, adâncă de 0,70 m și lată de aproximativ 1,70 m. Latura estică (spre zid) a acestei adâncituri a fost îmbrăcată cu stratul de pământ negru folosit pentru nivelarea inițială a terenului și ca fundație pentru zid, iar umplutura sa superioară este reprezentată de dărâmtura zidului perimetral. Punem în legătură această mică adâncitură cu cea documentată sub pavaul din S.3, dar și cu șanțul din S.2, pe fundul căruia s-au identificat, de asemenea,

lespezi. Interpretăm aceste contexte, cu dimensiuni și forme similare, toate situate pe exteriorul zidului krepis, ca fiind rezultatul activității inițiale de îndepărtare a solului vegetal și de înlocuire a acestuia cu o bază tasată, ce asigură stabilitate construcției și reducea, probabil, și diferențele mai mari din nivelul general al terenului original. Marginea exterioară a acestei săpături a fost păstrată neumplută, pe fundul ei fiind fixat un pavaj, ce împrejmuea movila, și care nu a mai supraviețuit decât fragmentar.

- S.10, trasată pe centrul spațiului liber din sectorul nord-vestic al zidului de incintă, între Z.2 la sud și Z.9 la nord, a fost cercetată doar parțial. În partea superioară a mantalei, cercetată în S.10, s-au identificat urmele unei umpluturi de până la 1,20 m grosime, formată din loess galben și piatră în poziție secundară, ce reprezintă urmele unei demantelări petrecută în zona soclului cândva în perioada ultimelor două secole. De aici au fost recoltate mai multe fragmente ceramice acoperite cu smalt verde, precum și fragmente de pipe ceramice. Blocuri de calcar de mari dimensiuni cu urme de prelucrare, foarte probabil smulse din soclu, au fost descoperite prăvălite pe pantă în acest depozit.

- În S.10 nu s-au identificat urme de ziduri, pavaje ori de straturi ale mantalei. Nu s-au identificat nici măcar urmele nivelării cu sol negru bătătorit, existente în restul secțiunilor. Depozitul de sol identificat aici, pe o grosime variabilă între 1.50 m și 1.80 m, s-a format în timp, prin acumularea lentă a unor straturi scurse pe pantă din mantaua movelei. Lungimea lor mare pe pantă (15 m E-V), uniformitatea aspectului, oblicitatea și textura granulată și necompactată le deosebesc de straturile de construcție ale mantalei documentate în restul sectoarelor. La cota de 44,78 m, echivalentă foarte probabil cu cea a nivelului de călcare antic în sectorul de vest, a fost cercetată, parțial, o aglomerare de fragmente ceramice (C5A) provenind de la vase de mici dimensiuni, parțial întregibile (castroane, fishplates, boluri, kantharoi – dintre care numeroase cu firnis negru). Separat de un strat de câțiva centimetri de sol galben curat, între cotele absolute 44,90 - 45,10 m, a fost cercetat, de asemenea tot doar parțial, un al doilea complex (C5B), similar anteriorului, dar mult mai bogat. Vasele au fost depuse întregi cu gura în jos, dar s-au spart datorită greutatei solului. Printre fragmentele ceramice s-au descoperit oase arse de pasăre, fragmente de lemn ars și doi bulgărași de rășină. Aglomerarea compactă de materiale se întindea pe un unic nivel, pe o suprafață ovală de cca. 1,40 (E-V) x 1,20 (N-S). A fost acoperită de câteva pietre și de un strat subțire de sol amestecat cu fragmente de amfore. O altă aglomerare (C6) de fragmente ceramice, de o factură similară cu cele două anterior descrise, a fost identificată printre pietrele ce formează dărâmătura Z.9, în S.11, la cota absolută de 45.15 m.

Interpretăm, așadar, acest areal neocupat de manta, format ca un intrând în aceasta, împrejmuit pe părțile laterale de ziduri și deschis spre drumul antic, ca reprezentând un spațiu în care se depuneau ofrande alimentare - fie cu ocazia înmormântărilor ori la un timp după acestea, în timpul vreunei festival comemorativ. Suprapunerea a două astfel de depuneri, separate de un strat subțire de sol (depus intenționat ori scurs pe pantă – nu e clar pentru că nu s-a finalizat cercetarea) ne indică că utilizarea acestui spațiu s-a petrecut pe parcursul unui interval, nu doar într-un moment singular. Depunerea descoperită la adâncimea cea mai mare a fost practică, cel mai probabil, chiar pe nivelul original de călcare – neafectat de îndreptări sau nivelări suplimentare. Descoperirea a câtorva fragmente de țigle, mai ales în S.11, poate să indice că un acoperiș, susținut de o structură ușoară, din lemn, ar fi putut proteja, cel puțin o vreme, ofrandele de intemperii. Suprafața totală delimitată de zidurile Z.2 și Z9 aflată în dreptul deschiderii identificată în zidul krepis, pe care s-ar fi putut depune astfel de ofrande măsoară cel puțin 70 mp, din care, de fapt, s-a cercetat până acum doar o mică parte. Continuarea cercetărilor în acest sector este considerată prioritară în viitor.

Depunerile de vase au fost realizate cu ocazia înmormântării/înmormântărilor sau la o dată ulterioară acestora, într-un moment când krepida și zidurile laterale de susținere evident deja existau (nu contează dacă de scurt timp sau de mai mult timp). Depunerile pot fi simultane primei amenajări funerare sau mai noi, în niciun caz mai vechi, ele sunt, așadar, un terminus ante quem pentru construcția krepidei și cavoului. În stadiul actual al prelucrării materialelor, vasele din cele trei depozite nu se deosebesc cronologic între ele, în ciuda diferențelor stratigrafice; ele se pot data mai larg în intervalul cuprins între sfârșitul secolului IV a. Chr. și mijlocul sec. III a. Chr.

Note

-
- 1.În zona Neptun-Vînători.
-

Informații suplimentare online

[Raportul 6392 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
